

Planlægning af planlægning – Skitse af en ny uddannelse

Jakob Krarup*)
Peter M. Pruzan**)

Resumé

De indledende faser af en undersøgelse vedrørende nye, tværvideenskabelige uddannelsesretninger inden for planlægning nærmer sig nu deres afslutning. Undersøgelsen, der er finansieret af Direktoratet for de Videregående Uddannelser (DVU) omfatter: (1) En kortlægning af eksisterende planlægningsuddannelser i Danmark, (2): Vurdering af behovet for en ny, tværvideenskabelig uddannelse, og (3): Udarbejdelse af detaljerede forslag til denne uddannelses faglige indhold, profil af den dertil knyttede forskning, organisatoriske forhold m.v. I artiklen redegøres for undersøgelsens baggrund og de enkelte aktiviteter. På grundlag af to foreløbige rapporter omhandlende (1) og (2) gives desuden synteser og konklusioner.

1. Hvorfor søge nye veje?

At der i samfundet er behov for en forbedret planlægning og derfor også for en fornyet/forbedret *uddannelse* i planlægning kan udledes af den kaotiske og truende udvikling i mange af de systemer, vi iagttager og deltager i. På baggrund af bl.a. de eksempler på mangelfuld eller direkte fejlslagen planlægning som næsten dagligt finder vej til vore

*) Lektor, dr. scient.; Datalogisk Institut, Københavns Universitet.

***) Lektor, dr. polit.; Økonomisk Institut, Københavns Universitet.

Planlægning af planlægning – Skitse af en ny uddannelse

Jakob Krarup*)
Peter M. Pruzan**)

Resumé

De indledende faser af en undersøgelse vedrørende nye, tværvideenskabelige uddannelsesretninger inden for planlægning nærmer sig nu deres afslutning. Undersøgelsen, der er finansieret af Direktoratet for de Videregående Uddannelser (DVU) omfatter: (1) En kortlægning af eksisterende planlægningsuddannelser i Danmark, (2): Vurdering af behovet for en ny, tværvideenskabelig uddannelse, og (3): Udarbejdelse af detaljerede forslag til denne uddannelses faglige indhold, profil af den dertil knyttede forskning, organisatoriske forhold m.v. I artiklen redegøres for undersøgelsens baggrund og de enkelte aktiviteter. På grundlag af to foreløbige rapporter omhandlende (1) og (2) gives desuden synteser og konklusioner.

1. Hvorfor søge nye veje?

At der i samfundet er behov for en forbedret planlægning og derfor også for en fornyet/forbedret *uddannelse* i planlægning kan udledes af den kaotiske og truende udvikling i mange af de systemer, vi iagttager og deltager i. På baggrund af bl.a. de eksempler på mangelfuld eller direkte fejlslagen planlægning som næsten dagligt finder vej til vore

*) Lektor, dr. scient.; Datalogisk Institut, Københavns Universitet.

***) Lektor, dr. polit.; Økonomisk Institut, Københavns Universitet.

medier, må man fastslå at eksisterende planlægningsinstitutioner kun i utilstrækkeligt omfang er i stand til at løse de opgaver, som et stedse mere kompliceret samfund stiller, ikke mindst hvad angår mennesker og livskvalitet.

Flere politikere har i en række debatindlæg støttet disse synspunkter. Selv om deres eksempel materiale i overvejende grad er hentet fra offentlig planlægning er de eksisterende planlægningsinstitutioners utilstrækkelighed på ingen måde begrænset hertil, men opleves fuldt såvel i private virksomheder, selskaber, foreninger, sammenslutninger, ja næsten enhver gruppe af mennesker, der er opstået under en eller anden form for fælles tilhørsforhold.

En anden indikator af behovet for nytænkning i planlægningssammenhæng er det såkaldte »paradigme-skift«, der i de senere år har kunnet registreres inden for flere videnskabsgrene. Med dette skift tænkes der her specielt på den voksende afstandtagen fra den traditionelle, især af naturvidenskaberne inspirerede opfattelse af, at viden om en helhed opnås ved at nedbryde denne helhed til dens mindste bestanddele og derefter studere disse hver for sig. Denne såkaldte *reduktionistiske* vej til ny indsigt søges ved paradigme-skiftet og med udgangspunkt i *systemtænkning* suppleret med en holistisk, dvs. *helhedsopfattende* forståelse af den virkelighed, der studeres.

Skiftet fra detaljen til helheden ledsages tillige af ændringer i vore værdinormer og kommunikationsformer. Inden for planlægningsområdet har dette bl.a. ytret sig ved en voksende erkendelse af, at planlægning ikke er og ikke kan være objektiv i klassisk videnskabelig forstand; de systemer, vi planlægger i og for, er ikke lukkede, veldefinerede enheder, men åbne systemer, hvis egenskaber endog kan forandres via planlægningsprocessen, hvorved planlægning uundgåeligt får et beslutningsmæssigt, politisk indhold.

Udviklingen i undervisningstilbud ved flere universiteter og højere læreanstalter, interessen for nye forskningsmetoder samt participativ planlægning er andre udtryk for paradigmeskiftet. Denne udvikling befordres yderligere af den store vækst i efterspørgslen efter kandidater fra de nye, planlægningsrelevante uddannelser, bl.a. til stillinger, der indtil for ganske nylig har været forbeholdt økonomer og jurister.

Dertil kommer den teknologiske udvikling, først og fremmest inden for informationsbehandling. Med tilsvarende tendenser som i de sene-

re år vil lønniveauet om 10 år være omtrent fordoblet i forhold til nu, hvorimod prisen for en informationsteknologisk ydelse i bred forstand kan skønnes at være en tyvendedel af prisen i dag. Alene sådanne prisudviklingstendenser vil på radikal vis ændre forudsætningerne for planlægning, uanset om det drejer sig om økonomisk, økologisk, fysisk, teknologisk, strategisk planlægning eller hvilken anden etiket man måtte foretrække. Disse ændrede forudsætninger vil kunne medføre væsentligt øgede muligheder for en forbedret, mere decentraliseret og derfor mere demokratisk, menneskevenlig planlægning, hvor grænserne mellem »dem, der planlægger« og »dem, der planlægges for« vil være mindre skarpe end nu. Informationsteknologiens vækst vil dog også kunne føre til helt andre og mindre hensigtsmæssige rammer for planlægning. Håbet om positive følger og risikoen for negative ditto gør, at denne forventede udvikling medtages som endnu et tegn på behov for en ny planlægningsuddannelse.

Disse mange symptomer på behov for en ændret holdning til planlægning og dermed også for en ny uddannelse i planlægning skal ses i forhold til en karakteristik af nutidig planlægning som bestående af ad hoc procedurer, mere eller mindre skræddersyede til bestemte planlægningsproblemer og omgivelser. I konsekvens heraf må man sige at nutidig »planlægning« som fag savner alment accepterede færdigheder, teknikker og adfærdsnormer, der tilsammen kan udgøre et videnskabeligt funderet og operationelt grundlag for organisation af såvel planlægningsaktiviteter som dertil hørende institutioner.

At problemer er vanskelige bør ikke forlede nogen til at lade som om de ikke eksisterer. Planlægning og problemer i forbindelse hermed udgør i så henseende ingen undtagelse. I det mindste bør disse spørgsmål løbende debatteres. Og forskning og undervisning inden for dette vitale område bør løbende opmuntres. Måske vil vi da med tiden blive dygtigere til at planlægge både for andre og for os selv. Troen på at erkendelse, debat, forskning, oplysning og uddannelse i forening kan nytte er vor væsentligste bevæggrund til i beskeden målestok at tage udfordringen op.

Disse overvejelser fører til følgende overordnede mål for en ny planlægningsuddannelse:

1. Tilvejebringelse af et *intellektuelt grundlag* for planlægning som kan fremme tydeliggørelse og kommunikation, og som desuden kan be-

fordre afprøvning og indlæring. Derved kan grundlaget endvidere udgøre en referenceramme dels for den enkeltes planlægningsadfærd, dels for organisation af planlægningsinstitutioner på alle niveauer.

2. Udvikling og formidling af viden om de *redskaber*, der kan anvendes til at fremme planlægningens relevans, operationalitet og effektivitet.
3. Fremme af en *demokratisk udvikling* og den enkelte planlæggeres *etiske bevidsthed*.

Der stiles med andre ord imod en uddannelse, der kan udvikle en bred social, etisk og beslutningsorienteret ramme for planlægning som en proces, der kan bidrage til at analysere og forbedre et systems effektivitet og kvalitet, og som derfor også kan bidrage til selve dette *at planlægge planlægning*.

Med udgangspunkt i disse overordnede mål kan planlægning (via overvejelser, der ikke vil blive redegjort for her) opfattes som en række gensidigt afhængige aktiviteter, der udføres i samarbejde mellem de implicerede parter og som har til formål at løse disse parter intra- og inter-personelle værdikonflikter. En analyse af disse aktiviteter, der tilsammen udgør en operationalisering af planlægningsprocessen, fører til følgende iagttagelser angående forskellene fra gængse opfattelser af planlægning.

Den første forskel vedrører planlægningens sociale indhold. Gængse opfattelser af planlægning adskiller gerne de beslutningsorienterede eller politiske aktiviteter fra de analytisk betonedede aktiviteter (såsom forberedelse af et beslutningsgrundlag i form af en rapport, konsekvensberegninger, anbefalinger osv.), der anses for at være objektive og ikke værdibelastede. En mere hensigtsmæssig og mindre mytebevarende holdning til planlægning taler derimod for et samarbejde mellem analytikere og beslutningstagere fra første færd, dvs. allerede ved et problems erkendelse eller en undersøgelses igangsættelse; dette fører til en opfattelse af planlægning som en proces, der *integrerer den analytiske og politiske aktivitet*.

En anden afvigelse fra traditionelle opfattelser af planlægning skyldes den betydning, vi vil tillægge de *erkendelsesmæssige aspekter*. Ikke mindst hvad angår valg af kriterier, design af systemmodeller, kreativitetens rolle og selve dette at planlægge planlægning vil det intellektuelle grundlag være af afgørende betydning.

Den tredje forskel handler om samspillet mellem, hvad man efter engelsk mønster på dansk kan kalde planlægningens *substantielle* og *procedurelle* indhold. Kun i de allermest forenklede situationer vil en beslutningstager kunne give et præcist udtryk for en plans *substans* eller *substantielle indhold* (fx. maximer profitten) og dermed en karakteristik af de substantielt set »bedste« løsnings (i dette tilfælde som værende dem, der under givne forudsætninger maximerer profitten). Substansen bliver ikke lettere at få øje på, når flere beslutningstagere med individuelle, og mere eller mindre uklare præferencer på samme tid vil tilgodese to eller flere kriterier.

Dertil kommer så det procedurelle indhold, der kan give sig til kende på flere måder. Måske har analytikeren efter at være blevet bekendt med en beslutningstagers ønsker og problemets øvrige karakteristika bygget en smuk model for ved hjælp af denne at finde (d)en substantielt bedste løsning. Og måske vil dette vise sig så kostbart i kroner og tid (dataindsamling, beregningstid, m.v.) at man må afstå herfra; denne omstændighed er et eksempel på et *procedurelt* aspekt.

Et endnu mere markant procedurelt aspekt er imidlertid knyttet til *implementeringen*, dvs. dette at føre en valgt løsning ud i livet. Allehånde fysiske-tekniske-økonomiske-organisatoriske-sociale . . . hensyn kan spille ind og afstikke grænser, inden for hvilke implementeringen kan finde sted. Vi kan gå så vidt som til at sige, at disse mange hensyn i en vis grad fastlægger proceduren for hvordan implementeringen skal foretages.

Vi indledte disse bemærkninger med at sige, at det tredje særkende for vores planlægningsopfattelse ligger i samspillet mellem det substantielle og det procedurelle indhold. Herved rører vi ved den gængse forestilling om det »naturlige« kronologiske forløb af en planlægningsproces, idet vi gerne ser denne proces startet der, hvor de fleste mener at den slutter, nemlig ved implementeringen. I modsætning til en »rationel« indgang til planlægning, der forudsætter start med indkredning af beslutningstagerens kriterier og præferencer, dvs. indkredning af det substantielle indhold, opfatter vi dette indhold som et (indirekte) resultat af planlægningsprocessen. Bortset fra ekstremt forenklede tilfælde vil praksis være kendetegnet af flere kriterier og uklare præferencer som kun kan afklares via de søge-læreprocesser (fx. interaktive flerkriterieanalyser) der anvendes til at bestemme de substan-

tielt set bedste løsninger. Dertil kommer så de bindinger, som de procedurelle forhold lægger på implementeringen, og som på afgørende vis kan have indflydelse på vurdering af alternative løsninger og dermed på hele beslutningsprocessens struktur. Sagt provokerende bør planlægning derfor starte med procedurelle overvejelser i forbindelse med implementeringen og slutte med problemformuleringen. Herved er der håb om i fremtiden at kunne undgå de mange planlægningsfadæser, der skyldes manglende agtpågivenhed mht. *integrationen af planlægningens substantielle og procedurelle indhold.*

2. Projektets rammer og organisation

Undervisningsministeriet udsendte den 13.7.82 et cirkulære om »tilskud til humanistisk servicevirksomhed og udvikling af nye uddannelses tilbud ved de videregående uddannelsesinstitutioner«. Via vore respektive institutter og fakulteter ansøgte vi den 9.9.82 om støtte til, som det dengang blev kaldt, »en forundersøgelse vedr. behov for en ny planlægningsuddannelse«. Meddelelse om bevilling blev givet 14.2.83 og arbejdet påbegyndtes i sommeren 83.

Undersøgelsen omfatter: (1): En kortlægning af eksisterende planlægningsuddannelser i Danmark, (2): Vurdering af behovet for en ny, tværvidenskabelig planlægningsuddannelse, samt (3): Udarbejdelse af detaljerede forslag til denne uddannelses faglige indhold, profil af den dertil knyttede forskning, organisatoriske forhold, budgetter, m.v.

Projektets indledende faser er nu ved at nærme sig deres afslutning, og foreløbige rapporter over (1) og (2) er fremsendt til Direktoratet for de Videregående Uddannelser (DVU) og til Københavns Universitet. I de følgende afsnit redegøres nærmere for disse to fasers indhold samt for den syntese og de konklusioner, der udgør de foreløbige hovedresultater.

Undersøgelsen er gennemført med bistand af stud.polit. Niels Clemmensen, der har ydet et væsentligt bidrag til første fase, samt af stud.scient. Kim Radmer, der bl.a. har deltaget aktivt i den senere omtalte spørgeskemaundersøgelse blandt yngre kandidater.

Projektfaserne

Det overordnede formål for hele projektet er at etablere et beslut-

ningsgrundlag for overvejelser om nye uddannelsesretninger inden for planlægning. Som et nødvendigt led heri er der i fase 1 foretaget en kortlægning af eksisterende uddannelser og øvrige undervisningstilbud ved universiteter og højere læreanstalter i Danmark.

Det væsentligste kriterium for udvalget af uddannelser har været, at en uddannelse er anset som værende en uddannelse i planlægning, hvis kandidaterne herfra efterspørges af arbejdsmarkedet til varetagelse af planlægningsfunktioner. Desuden er medtaget andre uddannelser og undervisningstilbud, der ikke umiddelbart hører til denne kategori, men som alligevel forekommer relevante dels for behovsovervejelserne (behandles i fase 2), dels for tilrettelæggelse af en ny planlægningsuddannelse. Det kan i denne sammenhæng nævnes, at ikke alene afgrænsningen af de medtagne uddannelser, men også struktureringen af beskrivelserne uundgåeligt har påvirket og er blevet påvirket af projektets øvrige aktiviteter.

Fase 1 omfatter bl.a.:

1. Indsamling af offentligt tilgængeligt skriftligt materiale (studieplaner, studievejledninger, årsrapporter o. lign.) vedrørende eksisterende danske planlægningsuddannelser, i visse tilfælde suppleret med interviews med udvalgte fagkyndige i Danmark;
2. gennemgang af nyere undersøgelser vedrørende planlægningsuddannelser ved universiteter og højere læreanstalter i Danmark og analyse af udviklingen i planlægningsuddannelserne i Danmark; samt
3. udarbejdelse af en struktureret beskrivelse af planlægningsuddannelser og undervisningstilbud.

Med henvisning til projektets overordnede formål har vi foruden denne kortlægning vurderet behovet for, herunder de beskæftigelsesmæssige følger af en ny, tværvideenskabelig planlægningsuddannelse; endvidere har vi udarbejdet de første skitser af denne uddannelses faglige sigte og indhold. Behovsvurdering m.v. udgør projektets fase 2, der omfatter følgende aktiviteter:

1. Gennemgang af litteratur vedrørende mulige sammenhænge mellem en videregående uddannelse i planlægning og de beskæftigelsesmæssige følger heraf;

2. gennemgang af litteratur vedrørende flere af de emner, der forventes inddraget i den nye uddannelse;
3. møder uden for Danmark med internationalt anerkendte personligheder, som arbejder med tværfaglige planlægningsuddannelser;
4. indsamling af redegørelser og relevant statistisk materiale i udvalgte europæiske lande via »Eurydice«, De europæiske Fællesskabers Informationsnet om Uddannelse;
5. afholdelse af en seminarrække med udvalgte repræsentanter for: konsulenter i planlægning og virksomhedsledelse, faglige organisationer, centraladministrationen, kommuner og amtskommuner, samt private og offentlige virksomheder;
6. deltagelse i og afholdelse af kurser og konferencer af relevans for behovsvurderingen;
7. igangsættelse af en spørgeskemaundersøgelse blandt yngre kandidater, hvis uddannelsesmæssige baggrund kan siges at sigte mod varetagelse af planlægningsfunktioner i bred forstand;
8. analyse af annoncer efter planlæggere i udvalgte danske aviser og tidsskrifter (ikke gennemført p.t.).

At give en blot nogenlunde detaljeret redegørelse for de to fasers enkelte aktiviteter vil føre for vidt; interesserede kan rekvirere eksemplarer af de foreløbige rapporter samt af det ledsagende, fyldige bilagsmateriale. I stedet vil vi først bringe fem postulater, der kan betragtes som sammendrag af det væld af idéer og tanker, som især samtalerne med udenlandske fagkyndige bragte for dagen. Dernæst følger en syntese af de to fasers hovedresultater.

3. Fem postulater

Følgende postulater er koncentratet af møder med en række internationalt anerkendte fagkyndige, der i skrift og tale har markeret sig inden for planlægning / systemtænkning / ledelsesvidenskab / operationsanalyse på et tværfagligt grundlag. Nogle af deres idéer ligner vore egne, andre ikke. Vi er ikke enige i alle her fremsatte synspunkter, men finder dem værdifulde med henblik på en nuanceret stillingtagen til de i afsnit 4 givne anbefalinger vedrørende en ny uddannelse.

Postulat 1: Inddragelse af »high-technology«

I særlig grad har Milan Zeleny (Fordham University, New York) og Hei-

ner Müller-Merbach (Universität Kaiserslautern) understreget teknologiens rolle i fremtidig planlægning. Her sigtes ikke primært på teknologistyring eller teknologivurdering, men derimod på den indflydelse som ikke mindst mikrodatamaterne vil øve på såvel planlægningsmetoder som -institutioner. Derfor skal den nye teknologi inddrages direkte i en planlægningsuddannelse.

En mere helhedsorienteret planlægningsuddannelse kræver nye pædagogiske metoder. Ikke alene skal de studerende lære *om* den nye teknologi, de skal også lære *med* den. Det menes at kunne opnås ved hjælp af »Decision Support Laboratories« som supplement til mere traditionelle studier. Det er ikke mindst forskellige former for simulationer og »spil«, der tænkes på, for herigennem at opnå »koncentrerede erfaringer«.

Postulat 2: Ikke en traditionel akademisk disciplin

Russell Ackoff (bl.a. initiativtager til oprettelse af Social Systems Sciences Department, University of Pennsylvania) og David Cohen (Harvard Graduate School of Education) advarede mod de farer, som udvikling af en ny uddannelse kan rumme.

Til forskel fra for eksempel naturvidenskaberne, hvis formål primært kan siges at være at bidrage til objektiv viden om en omgivende verden, har en planlægningsuddannelse til formål at bidrage til sociale systemers virkemåder. Derfor må en sådan uddannelse ikke kun vurderes af uddannelsernes produkter. Dvs. man skal passe på ikke at være »producentorienteret« (mod faglige foreninger, fagtidsskrifter o.lign.), som de fleste fagområder er. Det er bl.a. derfor, at Social Systems Sciences Department ved University of Pennsylvania har valgt sit besynderlige navn (ingen ved rigtigt, hvad det står for, og derfor kan indholdet defineres som man vil). Det er også derfor, man har valgt ikke at have studiet godkendt af de nationale myndigheder. Det kan heller ikke godkendes, fordi der ingen studieplan er; de studerende bestemmer selv, hvad de vil studere, med hvem og hvordan.

En planlægningsuddannelse, til forskel fra uddannelser inden for de naturvidenskabelige fag, kan ikke være, og må ikke prøve at være rent deskriptiv. Planlæggere har værdier, holdninger og præferencer, ligesom de mennesker i de systemer, de arbejder for og indeni. Disse værdier, holdninger og præferencer ændres efterhånden, som planlæg-

ningsprocessen udvikles, bl.a. under påvirkning af den indsigt, der er en følge heraf. I forhold til de mere deskriptivt orienterede fagområder stilles der helt andre krav til forskningsmetoder, etiske holdninger og i det store og hele til udviklingen af en velegnet intellektuel ramme for videnskabelig adfærd. Derfor skal en ny planlægningsuddannelse være såvel konsumentorienteret, eksperimenterende, nyskabende og uortodoks i sine organisatoriske forhold, sin forskningsprofil og sine undervisningstilbud.

Postulat 3: Ikke skille kvalitet og kvantitet

Langt de fleste metoder og beslutningsgrundlag, der anvendes i en planlægningssammenhæng, tager udgangspunkt i kvantitative kriterier og teknikker. Dermed undlader de at afspejle de kvalitative aspekter af livet, aspekter vi har svært ved at udtrykke i klare, målelige enheder som kroner, procenter, timer, tons osv., men som er af nok så væsentlig betydning for vor tilværelse. Det kan også postuleres, at en af grundene til mange af de kaotiske og kriseagtige udviklinger, vi er tilskuere til eller deltager i, er planlæggernes manglende evner til at integrere kvantitative og kvalitative hensyn. Det var derfor nærliggende at udsørge vore udenlandske kolleger om, hvordan en ny planlægningsuddannelse efter deres mening kunne bidrage til en sådan integration. De fleste svar var mere orienteret mod den nye uddannelses pædagogiske metoder end mod dens faglige indhold.

Typisk for disse svar var følgende citat fra samtalen med Howard Raiffa (Harvard University):

»Det burde ikke være et spørgsmål om at integrere de kvantitative og kvalitative aspekter af planlægning, thi i virkeligheden er disse aspekter forenede. Det er os, der har skilt dem ad i vor higen efter at kunne måle og veje; alt andet har vi nedklassificeret til »kvalitativt« og overladt til humanisterne at tumle med.« Raiffa's bud på en mere hensigtsmæssig uddannelsesmæssig adfærd gik ud på at lægge mindre vægt på indlæring af kvantitative metoder v.h.a. adskilte redskabsfag, og til gengæld en forøget anvendelse af helhedsorienterede pædagogiske metoder, først og fremmest v.h.a. case studies. Det bemærkes, at ved de universitetsafdelinger, hvor Raiffa arbejder, er case-study metoden den dominerende undervisningsmetode. Selv fagområder som statistik behandles ikke som særskilt fag, men indgår som naturligt element i

cases; de, der føler behov for mere omfattende og præcis viden, kan derefter vælge mere målrettede traditionelle fag.

Nogenlunde de samme holdninger kom til udtryk hos flere af dem, vi talte med. Ackoff og hans medarbejdere var tilhængere af utraditionelle, kreativtetsbefordrende, pædagogiske metoder. Blandt andet omtales aktionsforskning som opgør med den planlægningsmyte, der siger, at planlæggere skal være objektive og neutrale, at de skal efterlade deres private værdianskuelser i en pæn kurv, før de overskrider dørtærsklen til deres arbejde, og hente dem igen på vej hjem. Mange af de holdninger, værdier, anskuelser og behov, som kendetegner de mennesker, en planlægningsproces drejer sig om, kan ikke forstås, opleves, beskrives v.h.a. de kvantitativt orienterede standardmetoder. Derfor skal forskeren, planlæggeren, deltage aktivt i planlægningsprocessen og bidrage til at alle andre også gør det. En erkendelse, der går ud på, at »det ikke er produktet af en planlægningsproces, der er den væsentligste begrundelse for planlægning, men deltagelsen i processen«, der fører til nye holdninger til forskning og undervisningsmetoder og peger henimod en mere participativ og kreativ form for planlægning, end den der praktiseres i dag.

Postulat 4: Systemorienteret, helhedsopfattende

Alle dem vi talte med gik ind for, at en ny planlægningsuddannelse skulle have et holistisk (i modsætning til reduktionistisk) sigte med særlig vægt på »systems research« og »systems thinking«. I en planlægningsramme opfattes helheden som andet og mere end summen af dens enkelte bestanddele, og en bestanddels karakteristikk er afhængige af dens relationer til andre elementer i det system, den befinder sig i. De systemer, vi planlægger for og med, ændrer sig afhængigt af udviklingen i deres medlemmers holdninger og præferencer, samt af udviklingen i systemets omgivelser. Derfor skal en planlægningsuddannelse være helhedsopfattende og tage udgangspunkt i systemteori.

Postulat 5: Egen ad hoc organisation og pædagogisk metode

Præmisserne for dette sidste postulat kan findes i de fire foregående. Det argumenteres, at uddannelsen skal være »levende«, eksperimenterende, kreativtetsbefordrende og derfor frigjort fra traditionelle disciplinære krav. Og derfor skal den også udvikle sine egne pædagogiske metoder. Tidligere er omtalt *Decision Support Laboratories*, *case-study metoden* og *aktionsforskning*. Hertil kan tilføjes »*Learning cells*«: grupper af

studerende og lærere, der finder frem til emner, de vil lære mere om, og som derefter finder frem til bøger, personer, aktiviteter, der kan hjælpe dem i deres (selv)indlæringsproces.

Endvidere skal *kontraktforskning* fremhæves. Der var ikke en eneste blandt vore amerikanske kolleger, og kun ganske få blandt de europæiske, der ikke benyttede »contract research« som et betydningsfuldt hjælpemiddel til at komplettere den akademiske indlæring og til at bygge bro mellem teori og praksis. Så vidt vi kunne bedømme, var alle involverede parter – studerende, lærere og opgavestillere – glade for sådanne aktiviteter under selvejende, »nonprofit« virksomheder, oprettet til formålet og integreret med det pågældende instituts øvrige aktiviteter, samt underkastet universitetets særlige regler.

Endelig skal i denne sammenhæng omtales *efteruddannelsesprogrammerne* på de universiteter, vi besøgte. Hvis man ser bort fra lærernes og universiteternes ekstraindtægter, er lærernes (og derefter bl.a. ved hjælp af kontraktforskningsprojekterne, de studerendes) kontakt med forskelligartede organisationer og ofte med disses ledere et af de væsentligste formål med disse programmer. Lærernes kontakter kan føre til fællesprojekter og til opbygning af case-study materiale; ikke mindst lige så vigtig er den inspiration, lærerne får ved at konfrontere deres »teorier« med mennesker, der har indsigt og holdninger baseret på deres erfaringer – og omvendt.

Alle her omtalte pædagogiske metoder kan kritiseres set ud fra en dansk synsvinkel. Er vore studerende modne nok til case-study metoden, og kræves der ikke en større indsats i forberedelse af cases og i »training« af lærerne? Er vore studerende modne nok og heterogene nok til at styre og få udbytte fra selvorganiserende »Learning Cells«? Vil det ikke tage megen tid og kræve store investeringer, hvis »Decision Support Laboratories« skulle etableres? Vil kontraktforskning ikke kunne føre til en u hensigtsmæssig styring af såvel de studerende som lærernes indsats og holdning? Er efteruddannelse ikke noget, der alene hører hjemme blandt faglige organisationer som FDC, DJØF, Dansk Ingeniørforening osv.? Vi vil ikke her prøve at besvare sådanne spørgsmål, men blot konstatere, at vores foreløbige konklusion er, at det vil være ønskeværdigt, for ikke at sige nødvendigt, at inddrage nye pædagogiske metoder og holdninger i den nye planlægningsuddannelse, ikke alene af hensyn til de studerende, men også af hensyn til det behov, der er for en uddannelse, der er helhedsopfattende, i kontakt med

virkeligheden, og ikke mindst et arnested for kreativ tænkning blandt såvel lærere som studerende.

4. Syntese

Fase 1. rapporten indeholder en kortlægning af eksisterende planlægningsuddannelser i Danmark. Gennemgangen er struktureret således, at de enkelte uddannelser beskrives enkeltvis ud fra en ensartet og dermed sammenlignelig disposition. Endvidere placeres planlægningsuddannelserne i et historisk perspektiv.

I de senere år er der fremkommet en række uddannelser, som sigter imod udvikling af erhvervsrettet planlægningskompetence. Kandidaterne fra disse uddannelser forventes på længere sigt at fortrænge kandidater fra uddannelser, der ikke direkte har været planlægningsorienterede, men hvis »produkter« har været efterspurgt på arbejdsmarkedet til varetagelse af planlægningsfunktioner.

Endvidere forventes det at disse kandidater kan bidrage til at fremskynde en omstrukturering og udvidelse af planlægning i retning af mere decentral og participativ planlægning. Dette vil tillige medføre nye beskæftigelsesmuligheder og nye afledte behov for en bred, tværfaglig planlægningsuddannelse.

Fase 1 rapporten konkluderer, at der ved Københavns Universitet savnes en bred planlægningsuddannelse, der er tværfaglig, helhedsorienteret, baseret på systemtænkning samt metodisk anlagt og ikke disciplinopsplittet (fx. økonomisk planlægning, fysisk planlægning).

Fase 2 rapporten beskæftiger sig først og fremmest med behovet for en sådan ny uddannelse. »Behovet« analyseres ved at belyse nogle beskæftigelsesmæssige følger af en ny uddannelse og ved at henvise til en række mere almene »behovsindikatorer«.

Disse indikatorer sammenstilles med en karakteristik af nutidig planlægning som en samling ad hoc aktiviteter, der mangler såvel et intellektuelt grundlag som alment accepterede færdigheder, redskaber og adfærdsnormer.

Hvad de beskæftigelsesmæssige følger af en ny planlægningsuddannelse angår er der ikke meget konkret at hente i eksisterende publicerede undersøgelser. Dog giver fire delredegørelser vedrørende de administrative uddannelser fra Finansministeriets Administrationsde-

partement et klart udsagn om, at der er sket og fortsat vil ske en forskydning af det offentlige administrative arbejde i retning af et større planlægningsindhold, hvor der vil blive behov både for tværfaglig og beslutningsorienteret kunnen og en stigende grad af professionalisering. Redegørelsernes konklusioner støttes svagt af en række analyser af sammenhænge mellem tendenserne i arbejdsløshed for grupper af akademikere.

Et mere direkte indtryk af de beskæftigelsesmuligheder for kandidater, der gennemgår en ny planlægningsuddannelse, opnåedes ved at udspørge deltagerne i den afholdte seminarrække for ledere og planlæggere i potentielle arbejdsgivergrupper. Her blev det utvetydigt tilkendegivet, at der vil være en stor efterspørgsel efter akademikere, der har gennemgået en uddannelse med et indhold svarende til det som blev skitseret ved seminarerne. Deltagerne var ikke bekendt med eksisterende uddannelser i Danmark med det mål og indhold som skitseredes.

5. Konklusion

Med udgangspunkt i ovenstående opsummering af de to fasers væsentligste resultater er vore foreløbige konklusioner følgende:

1. Der er behov for en ny planlægningsuddannelse.
Uddannelsen skal være metodisk anlagt, tværfaglig (ikke blot multifaglig) og integrere såvel forskellige faglige opfattelser som planlægningens analytiske og politiske indhold og dens substantielle og procedurelle indhold. Endvidere skal den være helhedsorienteret og baseret på systemtænkning.
2. Hovedformålene for den nye uddannelse skal være: Tilvejebringelse af et intellektuelt grundlag for planlægning som kan udgøre en videnskabelig funderet og operationel referenceramme for planlægningsadfærd og for organisation af planlægningsinstitutioner og -aktiviteter; udvikling og formidling af viden om egnede redskaber, samt fremme af såvel en demokratisk udvikling som den enkelte planlæggeres etiske bevidsthed.
3. Den nye uddannelses pædagogiske metoder skal udvikles i overensstemmelse med disse overordnede faglige mål. Dette peger i retning

af en væsentlig større vægt på selv-læring end ved traditionelle uddannelser samt på inddragelse af pædagogiske metoder, der fremmer opnåelse af »koncentreret erfaring« herunder »decision-support laboratories«, der benytter mikrodatamater både som undervisningsobjekt og som pædagogisk redskab, samt case-studies i et vist omfang. Endvidere skal den nye uddannelse fremme en integration af egentligt studiearbejde og arbejde med konkrete planlægningsopgaver, evt. via kontraktforskning.

4. Til støtte for ovenstående mål skal de studerende udgøre en heterogen gruppe, i den forstand at de repræsenterer forskellige faglige traditioner. Gruppen kan bestå af 2. dels studerende af enhver art samt af færdiguddannede, som supplerer deres tidligere faglige uddannelse og erhvervs erfaring med en akademisk planlægningsefteruddannelse.

Det konstaterede behov for omstilling i planlæggeres holdninger og aktiviteter og de ændrede forudsætninger for fremtidig planlægning som følge af socio-tekniske systemers stadige foranderlighed stiller krav til en tilbagevendende (efter) uddannelse. Med henblik på de ikke »færdig«-uddannede kommer dertil, at vægten på pædagogiske metoder i harmoni med det erklærede mål om helhedsorientering også peger i retning af en sådan integration.

5. Sådanne faglige og pædagogiske mål søges fremmet ved en utraditionel organisatorisk ramme. Det er for tidligt at sige noget mere præcist i så henseende på nærværende tidspunkt. Foreløbige overvejelser omfatter bl.a. et »viden-center«, som påtager sig ikke blot forsknings- og undervisningsforpligtelser, men også står til rådighed for uddannelses- og planlægningsinstitutioner som informationsformidler. Alternativt kan man overveje et institut, med eller uden sædvanlig fakultær tilknytning, som tilbyder undervisning til 2. dels studerende af enhver art, som modtager licentiatstuderende, og som efteruddanner kandidater med kortere eller længere erhvervs erfaring.
6. Det kan endelig konkluderes, at de foreløbige resultater af projektets to første faser begrundet en detailprojektering af den nye uddannelses faglige indhold, forskningsprofil, samt organisatoriske og budgetmæssige forhold.

Referencer:

De to rapporter omhandlende undersøgelsens indledende faser er:

N. Clemmensen, J. Krarup og P.M. Pruzan: »Ny planlægningsuddannelse ved Københavns Universitet. Fase 1: Kortlægning af eksisterende planlægningsuddannelser i Danmark«. Københavns Universitet (1984).

J. Krarup og P.M. Pruzan: »Ny planlægningsuddannelse ved Københavns Universitet. Fase 2: Vurdering af behov«. Københavns Universitet (1984).

Spørgeskemaundersøgelsen blandt yngre kandidater er behandlet i:

J. Krarup, P.M. Pruzan og K. Radmer: »Nogle resultater af projektet: Planlægning af en planlægningsuddannelse«. Fremsendt til *Økonomi og Politik*.

Uddybende overvejelser om planlægningens natur sat i forhold til de overordnede mål for en ny planlægningsuddannelse kan findes i:

P.M. Pruzan: »Towards a systems theory of planning«. Økonomisk Institut, Københavns Universitet (1984); fremsendt til publikation.